

WALDEMAR WAŚKOWICZ

Kształcenie zawodowe na terenie placówek resocjalizacyjnych w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych

Vocational Training in Rehabilitation Institutions Like Juvenile Detention Centres and Communityhomes

Doktor, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Polska

Streszczenie

Praktyczna nauka zawodu w takich placówkach, jak schroniska dla nieletnich i zakłady poprawcze, jest jedną z najistotniejszych składowych oddziaływań resocjalizacyjnych. W niniejszym opracowaniu przedstawiono profile kształcenia zawodowego w tego typu ośrodkach w dobie dzisiejszej reformy związanej z przekształcaniem szkół zawodowych w szkoły branżowe.

Słowa kluczowe: nieletni, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, kształcenie, zawód, resocjalizacja

Abstract

Practical vocational training in institutions like juvenile detention centres and community homes is one of the most essential elements of rehabilitative influence. This study presents vocational education profiles in the mentioned above institutions at the time of the ongoing reform connected with the transformation of vocational schools into trade schools.

Keywords: juvenile detention centre, community home, education, profession, rehabilitation

Wstęp

Na przestrzeni lat podejmowano szereg działań mających na celu stworzenie odpowiednich uregulowań prawnych dla nieletnich, którzy weszli w konflikt z prawem. Pierwsze rozwiązania prawne pojawiły się w 1921 r., kiedy to powstał projekt ustawy o sądach dla nieletnich mający na celu opiekuńcze podejście do nieletnich.

Obecnie obowiązującym przepisem prawnym jest Ustawa (1982), która w swoich założeniach propaguje opiekuńczo-wychowawczy model postępowania z nieletnimi. Natomiast w uzasadnionych sytuacjach, kiedy stopień demoraliza-

cji młodzieży jest znaczny, przepisy stanowią, że „wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego” (Ustawa, 1982, art. 5).

W nawiązaniu do powyższych przepisów prawnych można stwierdzić, że oddziaływania wychowawcze prowadzone w stosunku do nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich przybierają bardziej charakter oddziaływań resocjalizacyjnych.

Resocjalizacja, jak twierdzi Pytka (2008), oznacza modyfikację zachowania jednostki, które jest niezgodne z normami społecznymi adekwatnymi do wieku jednostki i środowiska. Natomiast Siemionow (2015, s. 133) uważa, że „proces resocjalizacji to wielowymiarowe, świadome i celowe działania wychowawcze rozłożone w czasie”.

Tego typu działania resocjalizacyjne podejmowane są w stosunku do nieletnich przebywających w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych, w których przebywa młodzież w wieku 13–21 lat. Pobyt nieletnich w takich placówkach regulują przepisy prawne zawarte w Rozporządzeniu (2001). W tym miejscu zasadne wydaje się pytanie, kiedy młody człowiek może trafić do schroniska dla nieletnich. „Nieletniego można umieścić w schronisku dla nieletnich, jeżeli zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo jeżeli nie można ustalić tożsamości nieletniego” (Rozporządzenie, 2001, art. 27, par. 1).

Do naczelných zadań schroniska dla nieletnich, jak twierdzą praktycy, należy zaliczyć trzy składowe: diagnozę nieletniego, zainicjowanie oddziaływań resocjalizacyjnych oraz zabezpieczenie nieletniego przed oddaleniem się z terenu placówki. W dalszej części pobytu wychowanek w schronisku sąd rodzinny podejmuje decyzję – zapada wyrok, gdzie nieletni zostaje skierowany. Przyjmując, że wychowanek zostaje umieszczony w zakładzie poprawczym, następuje kontynuacja oddziaływań resocjalizacyjnych zakładająca zmianę jego postaw w kierunku społecznie pożądanym oraz zapewniającym mu prawidłowy rozwój osobowości. Ponadto kładzie się nacisk na kształtowanie pozytywnych zainteresowań i motywacji oraz odpowiedniego systemu wartości i przestrzegania ustalonych zasad współżycia. Zadania te realizowane są poprzez oddziaływania wychowawcze oparte na nauczaniu, wychowaniu, organizowaniu czasu wolnego oraz przygotowaniu do zawodu.

Na terenie schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych prowadzone są szkoły: podstawowe, gimnazja, zasadnicze szkoły zawodowe przekształcane w szkoły branżowe I i II stopnia oraz kursy zawodowe. Od 1 września 2017 r. dotychczasowa 3-letnia zasadnicza szkoła zawodowa została przekształcona

w 3-letnią branżową szkołę I stopnia. Tym samym na rok szkolny 2017/2018 nie była już prowadzona rekrutacja do klas I dotychczasowych 3-letnich zasadniczych szkół zawodowych. Szkoły te docelowo zastąpione zostały branżowymi szkołami I i II stopnia. Na lata szkolne 2018/2019, 2019/2020 do branżowej szkoły I stopnia przeprowadzana jest rekrutacja absolwentów gimnazjum, a od roku szkolnego 2019/2020 odbywać się będzie rekrutacja uwzględniająca absolwentów 8-letniej szkoły podstawowej.

Ciekawy wydaje się fakt, że na każdym etapie edukacji w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych młodzież bierze udział w zajęciach na terenie warsztatów szkolnych. W szkole podstawowej odbywa się przysposobienie do wykonywania określonej pracy. W gimnazjum ma miejsce przysposobienie do pracy zawodowej. Natomiast szkoła zawodowa – branżowa I stopnia – prowadzi praktyczną naukę zawodu. Od 1 września 2018 r. zarówno w szkole podstawowej, jak i gimnazjum odbywać się będzie przysposobienie do pracy w zawodzie.

Badania własne

W strukturze resortu sprawiedliwości funkcjonują 32 placówki dla nieletnich, w tym 4 dla dziewcząt. Wśród nich wyróżnić można 27 zakładów poprawczych i 15 schronisk dla nieletnich.

Przeprowadzone badania miały na celu dostarczenie odpowiedzi na następujące pytania:

1. O jakim profilu odbywa się praktyczna nauka zawodu na terenie schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych?
2. Czy istnieje możliwość kontynuacji praktycznej nauki zawodu o tym samym profilu po skierowaniu wychowanka ze schroniska dla nieletnich do zakładu poprawczego?

Metodą badawczą, którą się posłużyłem, był wywiad. Najogólniej definiuje się go jako rozmowę kierowaną, w której udział biorą co najmniej dwie osoby – ankieter oraz respondent (Sztumski, 1995, s. 120). Ze względu na kontakt z respondentem był to wywiad telefoniczny.

Badaniem zostały objęte 32 placówki resocjalizacyjne reprezentowane przez dyrektorów lub osoby upoważnione do udzielania wiążących odpowiedzi związanych z funkcjonowaniem zakładu. Badania zostały przeprowadzone w czerwcu 2018 r.

Analizując zebrane dane (tab. 1) dotyczące zakładów poprawczych w Polsce, można zaobserwować, że w 7 placówkach odbywa się praktyczna nauka zawodu o 3 profilach. Podobnie jest ze szkoleniem w 2 specjalnościach, które również odbywają się na terenie 7 zakładów poprawczych. Warto zwrócić uwagę, że w jednej placówce (Witkowo) są aż 4 profile nauki zawodu, a w 2 zakładach jedynie po jednej specjalności (Poznań i Ostrowiec Świętokrzyski).

Tabela 1. Zakłady poprawcze dla chłopców

Lp.	Placówka	Profil nauki zawodu			
1	Barczewo	stolarz	ślusarz	malarz-tapeciarz	–
2	Białystok	stolarz	–	malarz-tapeciarz	–
3	Gdańsk-Oliwa	stolarz	ślusarz	–	–
4	Grodzisk Wielkopolski	stolarz	ślusarz	monter instalacji suchych	–
5	Jerzmanice Zdrój	stolarz	kamieniarz	–	–
6	Kcynia	–	ślusarz	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	–
7	Koszalin	–	ślusarz	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	–
8	Nowe nad Wisłą	stolarz	introligator	–	–
9	Ostrowiec Świętokrzyski	–	ślusarz	–	–
10	Poznań	stolarz	–	–	–
11	Sadowice	stolarz	ślusarz	murarz-tylnkarz	–
12	Studzieniec	stolarz	kucharz	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	–
13	Szubin	stolarz	ślusarz	malarz	–
14	Świecie nad Wisłą	mechanik	ślusarz	monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	–
15	Tarnów	stolarz	ślusarz	–	–
16	Trzemeszno	stolarz	ślusarz	murarz-tylnkarz	–
17	Witkowo	stolarz	ślusarz	malarz	murarz

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej występujący profil kształcenia w zakładach poprawczych to stolarz (13 placówek) i ślusarz (12 placówek). Dokonując dalszej analizy, można stwierdzić, że w 4 placówkach występuje praktyczna nauka zawodu w kierunku monter zabudowy i robót wykończeniowych. Pozostałe specjalizacje występują pojedynczo w poszczególnych zakładach poprawczych (kamieniarz, introligator, kucharz i inne).

Tabela 2. Schroniska dla nieletnich – chłopcy

Lp.	Placówka	Profil nauki zawodu		
1	Chojnice	stolarz	ślusarz	–
2	Dominów	stolarz	–	murarz-tylnkarz
3	Gacki	stolarz	ślusarz	gastronomiczny
4	Warszawa-Okęcie	stolarz	ślusarz	–
5	Szczecin	stolarz	ślusarz	murarz

Źródło: opracowanie własne.

Zebrane dane dotyczące schronisk dla nieletnich wskazują jednoznacznie, że we wszystkich 5 ośrodkach występuje profil kształcenia stolarz, natomiast w 4 z nich ślusarz, a w 3 odbywa się praktyczna nauka zawodu o profilu murarz-tylnkarz, murarz i gastronomicznym. Ponadto należy zauważyć, że tylko w 2 schroniskach nauka zawodu odbywa się w 3 specjalnościach, a w pozostałych 3 placówkach edukacja prowadzona jest z podziałem na 2 profile.

Tabela 3. Zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich – chłopcy

Lp.	Placówka	Profil nauki zawodu		
1	Głogów	stolarz	ślusarz	–
2	Konstantynów Łódzki	stolarz	ślusarz	malarz
3	Laskowiec	–	–	kowal
4	Pszczyna-Łąka	stolarz	ślusarz	–
5	Racibórz	stolarz	ślusarz	–
6	Świdnica	stolarz	–	–

Źródło: opracowanie własne.

Dokonując dalszej analizy praktycznej nauki zawodu w zakładach poprawczych funkcjonujących wspólnie ze schroniskami dla nieletnich, należy zwrócić uwagę na ukierunkowany profil nauki zawodu oparty na 4 specjalnościach (stolarz, ślusarz, malarz i kowal). Tylko w jednej placówce w Konstantynowie Łódzkim odbywa się edukacja w 3 specjalnościach i podobnie w jednym ośrodku Świdnica odbywa się szkolenie o jednym profilu (stolarz). Pozostałe 3 placówki prowadzą praktyczną naukę zawodu w 2 specjalnościach.

Tabela 4. Zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich – dziewczęta

Lp.	Placówka	Profil nauki zawodu			
1	Falenica	kucharz	fryzjer	krawiec	–
2	Koronowo	–	fryzjer	krawiec	–
3	Mrozy	–	fryzjer	–	–
4	Zawiercie	kucharz	fryzjer	krawiec	cukiernik

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzając analizę ostatniej grupy placówek przeznaczonych dla dziewcząt, jakimi są zakłady poprawcze wspólnie funkcjonujące ze schroniskami dla nieletnich, można zaobserwować, że w 4 placówkach występuje ten sam profil praktycznej nauki zawodu fryzjer, w 3 ośrodkach jest to specjalność krawiec oraz w 2 placówkach występuje szkolenie zawodowe w specjalności kucharz. Tylko jeden ośrodek prowadzi praktyczną naukę zawodu o profilu cukiernik. Ponadto na uwagę zasługuje fakt, że w jednym zakładzie (Zawiercie) występują aż 4 profile nauki zawodu. Natomiast w placówce w Mrozach funkcjonuje tylko jedna specjalność w praktycznej nauce zawodu – fryzjer.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania odbyły się na grupie 32 zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich dziewcząt i chłopców. W wyniku przeprowadzonej analizy zebranych danych można dokonać wiążących odpowiedzi na postawione w badaniach pytania:

Ad 1. Zarówno w zakładach poprawczych, jak i schroniskach dla nieletnich chłopców praktyczna nauka zawodu odbywa się najczęściej w specjalnościach stolarz (23 placówki) oraz ślusarz (20 ośrodków). Natomiast w 4 zakładach po-

prawczych ma miejsce nauka zawodu o profilu monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie oraz w 3 placówkach odbywa się edukacja o profilu murarz-tylnik i malarz. Ponadto należy zwrócić uwagę, że w 6 ośrodkach oferowane jest szkolenie zawodowe o niepowtarzających się profilach kształcenia w innych placówkach, z zakresu: kowal, introligator, kamieniarz, kucharz, mechanik i monter instalacji suchych.

W zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w których przebywają dziewczęta, praktyczna nauka zawodu odbywa się w obrębie 4 profili kształcenia. Wynika to z mniejszej liczby placówek, w których przebywają dziewczęta, a jest ich jedynie 4. W każdej placówce odbywa się praktyczna nauka zawodu o profilu fryzjer, natomiast w 3 ośrodkach występuje szkolenie zawodowe w specjalności krawiec. Tylko jedna placówka prowadzi praktyczną naukę zawodu o profilu cukiernik.

Ad 2. Odpowiednio sprofilowana nauka zawodu w poszczególnych placówkach stwarza możliwość nieletnim kontynuacji edukacji o tym samym profilu po skierowaniu ich ze schroniska dla nieletnich do odpowiedniego zakładu poprawczego. Powyższa kontynuacja edukacji jest jeszcze łatwiejsza, o ile wychowanek przebywa w schronisku dla nieletnich, które współwystępuje z zakładem poprawczym, tak jak ma to miejsce w 6 placówkach przeznaczonych dla chłopców i 4 dla dziewcząt. W trudniejszej sytuacji są wychowankowie przebywający na terenie 5 schronisk dla nieletnich, z których to docelowo kieruje ich do odpowiedniego zakładu Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich, mając oczywiście na uwadze kontynuację odpowiedniego profilu nauczania.

Uwzględniając powyższe dane, można stwierdzić, że placówka, jaką jest zakład poprawczy, pozwala na kontynuację oddziaływań edukacyjnych po skierowaniu jednostki ze schroniska dla nieletnich. Należy w tym miejscu podkreślić, że praktyczna nauka zawodu jest jedną z wielu składowych, które wchodzi w skład oddziaływań resocjalizacyjnych. A praktycy na pewno od razu stwierdzą, że jest jedną z najważniejszych, ponieważ zdobycie wykształcenia oraz umiejętności zawodowych pozwala nieletnim w perspektywie podjąć pracę, a nie iść kraść, jak to miało miejsce niejednokrotnie wcześniej.

Literatura

- Pytka, L. (2008). Różne ujęcia definicji resocjalizacji. W: B. Urban, J.M. Stanik (red.) *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna* (s. 73–77). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 17.10.2001 w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich. Dz.U. 2017, poz. 487.
- Siemionow, J. (2015). Nowe standardy w pracy resocjalizacyjnej z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Propozycje rozwiązań. *Probacja*, 2, 133–142.
- Sztumski, J. (1995). *Wstęp do metod i badań społecznych*. Katowice: Śląsk.
- Ustawa z 26.10.1982 o postępowaniu w sprawach nieletnich. Dz.U. 2016, poz. 1654.